

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Nieminen, Jiri

Title: Maskuliininen pääoma hyvässä ja pahassa sekä sosiaalityön tutkimuksessa

Year: 2023

Version: Published version

Copyright: © 2023 Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti

Rights: CC BY-NC-ND 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Please cite the original version:

Nieminen, J. (2023). Maskuliininen pääoma hyvässä ja pahassa sekä sosiaalityön tutkimuksessa. *Janus: sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 31(2), 182-198.
<https://doi.org/10.30668/janus.115796>

MASKULIININEN PÄÄOMA HYVÄSSÄ JA PAHASSA SEKÄ SOSIAALITYÖN TUTKIMUKSESSA

Jiri Nieminen: *YTT sosiaalityön yliopistolehtori (ma.), Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius*

jiri.h.e.nieminen@jyu.fi

Janus vol. 31 (2) 2023, 182–198

Tiivistelmä

Artikkelissa hahmotellaan ajatusta maskuliinisesta pääomasta bourdieulaisten sosiaalisen pääoman teorian laajenuksena ja kysytään, mitä annettavaa sillä voisi olla sosiaalityölle ja sen tutkimukselle. Metodologisesti artikkelissa luetaan aikaisempia tutkimuksia, neljää miestä sekä maskuliinisuuksia käsittelevää tai sivuavaa sosiaalityön väitöskirjaa sekä yhtä muuta tutkimusta vuosilta 2003–2021. Artikkelissa esitetään, että maskuliinisen pääoman käsitteen voisi jakaa eksklusiiviseen ja inklusiiviseen maskuliiniseen pääomaan, joista edellinen johtaa yksilöotteiseen käsitykseen mieheydestä, jälkimmäinen luo näkökulman sosiaalityön asiakkaiden autonomian vahvistamiseen ehkäisten sellaisia toiminnanmalleja, jotka aiheutuvat ongelmia miehen lähipiirille, yhteiskunnalle ja ennen kaikkea miehelle itselleen.

JOHDANTO

Kriittistä miestutkimusta on sosiaalityön tutkimuksessa hyödynnetty vain marginaalisesti, vaikka miehiä ja poikia käsittelevää sukupuolitietoista yhteiskuntatieteellistä tutkimusta on tehty Suomessa ja maailmalla jo usean vuosikymmenen ajan. Feministisessä tutkimuksessa ja naistutkimuksessa kehitettyjä teorioita soveltamalla sekä erilaisia kysymyksenasetteluita, käsitteitä ja aineistoja hyödyntämällä kriittinen miestutkimus on tuottanut tietoa siitä, kuinka sukupuoli yhdessä muiden sosiaalisten kategorioiden kanssa muokkaa miesten ja poikien elämää. Jos sosiaalityön ja maskuliinisuuden tai mieheyden suhdetta on käsitelty, on näkökulmaksi

usein valikoitunut miessosiaalityöntekijöiden maskuliinisuus (esim. Hänninen 2004; Alanko & Orjasniemi 2018). Mutta tässä artikkelissa olen kiinnostunut enemmän sukupuolijärjestyksestä ja mieheydestä yhteiskunnassa ja yksilössä sekä sosiaalityön tutkimuksessa. Sikäli kun sosiaalityö ymmärretään modernin yhteiskunnan sosiaalisten ongelmien hallintana (esim. Satka 1995), on se tuottanut myös yhteiskunnallista sukupuolijärjestyksestä, mitä kriittinen miestutkimus on pyrkinyt kyseenalaistamaan osana feminististä teoriaa ja liikettä.

Tarkemmin tässä artikkelissa hahmotelen ajatusta maskuliinisesta pääomasta bourdieulaisten sosiaalisen pääoman teorian laajenuksena. Kysyn, mitä annettavaa sillä voisi olla sosiaalityöl-

 Janus

 VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

le ja sen tutkimukselle. Luen uudesta näkökulmasta aikaisempia tutkimuksia: neljää miestä sekä maskuliinisuutta käsittelevää tai sivuavaa sosiaalityön väitöskirjaa sekä yhtä muuta tutkimusta vuosilta 2003–2021. Samalla kehitän teoriaa maskuliinisesta pääomasta, jota sosiaalityössä olisi mahdollista hyödyntää. Luon näkökulman asiakkaiden autonomian vahvistamiseen sekä edistän tavoitteellista ongelmanratkaisua kysymällä, kuinka ehkäistä sellaisia maskuliinisia toiminnanmalleja, jotka aiheuttavat ongelmia asiakkaan lähipiirille, yhteiskunnalle ja miehelle itselleen.

Kriittinen miestutkimus on määritelty tutkimukseksi, jossa miestä, mieheyttä tai maskuliinisuutta ei oteta annettuna vaan erilaisia mieheyksiä, maskuliinisuuksia ja miesfeminiinisyksiä pyritään sekä paikantamaan että problematisoimaan, kriittisen ajattelun kautta kyseenalaistamaan ja uudelleenmuotoilemaan (esim. Aho ym. 2021). Se on eetokseltaan pro-feminististä sekä antisivististä ja pyrkii modernin sukupuolijärjestyksen purkamiseen. Sittemmin on käyty keskustelua siitä, onko etuliite 'kriittinen' mielekäs, koska lähtökohteisesti kaiken akateemisen tutkimuksen pitäisi olla kriittistä, eikä Suomeen ole muodostunut niin sanottua regressiivisen miestutkimuksen koulukuntaa (vrt. Saresma 2021), mistä erottautua. Sukupuolittunutta väkivaltaa ja organisaatioita tutkineen Jeff Hearnin (2004) mukaan kriittisessä miestutkimuksessa keskiössä on ennen kaikkea miesten vallankäyttö, joka kohdistuu naisiin, lapsiin ja ennen kaikkea toisiin miehiin – sekä viime kädessä mieheen itseensä. Hearn myös korostaa, että miehet eivät ole ainoastaan yksilöllisiä tai kollektiivisia toimijoita, vaan miehiä myös

hallinnollispoliittisesti luokitellaan sukupuolena eri yhteiskunnallisten instituutioiden toimesta osana sukupuolijärjestystä. (Emt. 59–61.) Tämä koskee myös kriittistä miestutkimusta sekä sosiaalityötä ja sen tutkimusta. Toisin sanoen tämän artikkelin tarkoituksena on myös näiden tutkimusalojen ja oppiainneiden itseymmärryksen lisääminen.

TEORIA I: HEGEMONINEN MASKULIINISUUS

Teoria hegemonisesta maskuliinisuudesta toi näkyville sukupuolten välisten ja miesten keskinäisten hierarkkisesti määräytyneiden valtasuhteiden lisäksi sen, että maskuliinisuus ei ole kaikille miehille sama (Connell 1995, 21–27; 71–76). Hegemonian käsite on peräisin Antonio Gramscilta, joka analysoi sen avulla työväenluokan vallankumouksen tilaa 1920-luvun Italiassa (Gramsci 1979, 130). Hegemonian harjoittaminen on Gramscille moraalisen-tellektuaalista johtajuutta ja sen edellytyksenä on sivistyneistön luominen. Sen tehtävänä on suostuttelemalla hankkia hallitsevalle luokalle massojen kannatus, kun taas valtiokoneiston tehtävänä on pitää erityisryhmät kurissa pakkovallalla. Analysoidessaan maskuliinisuuksien rakennetta Connell (1995) kiinnittää huomion gramscilaisen hegemonian kahteen ominaisuuteen: hallitsevan luokan kykyyn alistaa toiset yhteiskuntaluokat omien tarkoituseriensä toteuttamiseksi ja kykyyn luoda yksi yhteinen ihanne. Connellin teoriassa hallitsevana luokkana on hegemoninen maskuliinisuus, joka asettuu hegemoniaa kannattavien, marginalisoitujen ja alistettujen maskuliinisuuksien yläpuolelle. Lisäksi se ilmenee ihanteena oikeanlaisesta miehisydestä, johon

huomattava osa miehistä samaistuu tai ainakin pitää sen heijastamaa ihannetta tavoittelemisen arvoisena (emt. 76–81). Hegemoninen maskuliinisuus mahdollistaa sen, että pieni hierarkian huipulla oleva miesryhmä nauttii etuoikeutusta asemasta yhteiskunnassa muiden miesten ja kaikkien naisten kustannuksella.

Kuvatessaan miehiä, jotka aktiivisesti tavoittelevat hegemonista maskuliinisuutta, mutta eivät onnistu sitä saavuttamaan, Connell käyttää käsitettä hegemoniaa kannattava maskuliinisuus. Nämä miehet tukevat hegemonista maskuliinisuutta, koska sen tukeminen antaa lupauksen hallitsevasta asemasta suhteesta toisiin miehiin ja kaikkiin naisiin. (Emt. 79.) Marginalisoiduista maskuliinisuuksista Connell (1995, 93–142) käyttää esimerkkinä ympäristöliikkeen miehiä ja moottoripyöräjengiläisiä, jotka edustavat hyvin erilaisia mieskulttuureja, mutta joita yhdistää – tai ainakin yhdisti tutkimusajankohtana – etäisyys valtakeskittymistä. Myös vaikkapa työväenluokkaiset miehet ja useimmat maahanmuuttajamiehet ovat esimerkkejä marginalisoiduista maskuliinisuuksista. Connell ja James W. Messerschmidt (2005) huomauttavat artikkelissa, jossa he käyvät hegemonisen maskuliinisuuden käsitteen samaa kritiikkiä lävitse, että homoseksuaalisuus ei enää samalla tavoin rakennu hegemonisen maskuliinisuuden vastakohtaksi eikä se ole esimerkki alistetusta maskuliinisuudesta kuin aikaisemmin (Connell & Messerschmidt 2005). Niin ikään he antavat ymmärtää, ettei myöhäismoderneissa yhteiskunnissa ole enää mitään yhtä ainoaa jaettava käsitystä oikeanlaisesta miehiisyydestä, vaan useita erilaisia kilpailevia

ja keskenään ristiriitaisia käsityksiä hegemonisesta maskuliinisuudesta paikallisesti, alueellisesti ja globaalisti.

Teorian päivittämisestä huolimatta hegemonisen maskuliinisuuden käsitettä on arvosteltu kriittisessä miestutkimuksessa ja sukupuolentutkimuksen kentällä muun muassa epäselvyydestä, valikoivuudesta, pysähtyneisyydestä, binäärisen sukupuolijärjestelmän uusintamisesta ja maskuliinisuuden tulkitaan liittyvistä kehäpäätelmistä. Hearn (2004) on ehdottanut koko käsitteen korvaamista hegemonisten käytäntöjen käsitteellä. Eric Anderson (2009) on esittänyt uuden sukupolven miesten edustavan enemmänkin inklusiivisiä maskuliinisuuksia. Siinä missä Arto Jokisen (2000) mukaan hegemoniseen maskuliinisuuteen tiivistyvät viisi länsimaisen mieheyden odotusta: voima, valta, menestys, tunteiden hallinta, heteroseksuaalisuus, niin inklusiivisille maskuliinisuuksille olisi ominaista tunteiden näyttäminen ja kyky käsitellä tunteita sekä miehisen minuuden rakentaminen ilman seksuaalista ulossulkemista tai misogyniaa. Vanhan ajan hegemonista maskuliinisuutta Anderson (2009) kutsuu ortodoksiseksi maskuliinisuudeksi. Suhtautuminen Andersonin teoriaan uudensukupolven miehistä ja inklusiivisesta maskuliinisuudesta ei ole ollut varauksetonta ja siinä kuvattua todellisuutta on pidetty turhan optimistisena (esim. O’Neill 2014).

Connellin teorian kritiikin lisäksi Andersonin teoria inklusiivisesta maskuliinisuudesta lainaa Michel Kimmeliä (1994) ja hänen klassikkoosetta *Masculinity as Homophobia*. Se sisältää ajatuksen, että modernille eli 1900-luvun maskuliinisuudelle on ollut ominaista eronte-

ko feminiiniseksi ymmärrettyyn, mikä on ilmennyt samanaikaisena homososiaalisena hyväksynnän hakemisena toisilta miehiltä sekä homofobiana. Viimeksi mainittu on seurausta kahdesta edellisestä: mies kaipaa toisten miesten läheisyyttä ja vertaistukea, mutta pelkää leimautuvansa homoksi, jos osoittaa läheisyydenkaipuuta liian avoimesti. Torjuakseen homon leiman mies käy taistelua feminiiniseksi ymmärrettyä vastaan, mikä on ilmennyt näkyvä-
nä tai kätkeytyneenä naisvihamielisyytenä mukaan luettuna omien feminiiniseksi ymmärrettyjen käyttäytymismallien ja ominaisuuksien torjumisen. Sharon S. Birdin (1996) mukaan homososiaalinen kanssakäyminen heteromiesten kesken pitää yllä hegemonista maskuliinisuuden normia. Väitän sen suosivan sellaisia maskuliinisen pääoman muotoja, jotka sopivat hegemonisen maskuliinisuuden ihanteisiin.

Sittemmin tutkimuksissa on esitetty, että homososiaalisuus ei ole ainoastaan negatiivinen käsite. Esimerkiksi tutkimuksessa eläkeläismiesten yhteisöllisyydestä on tehty ero horisontaaliseen ja vertikaaliseen homososiaalisuuteen. Viimeksi mainitussa miesten väliset suhteet perustuvat hierarkialle (usein seuraten enemmän tai vähemmän Connellin mallinnusta), kun taas horisontaalisessa homososiaalisuudessa miehet kohtaavat toisensa tasa-arvoisina. Tosin se vaatii sanottujen tai sanomattomien normien noudattamista, voimakkaasti mielipiteitä jakavista teemoista, kuten vaikkapa uskonnosta ja politiikasta, puhumista vältetään (Pietilä ym. 2019). Tosin tällöinkin miesoletettujen homososiaalinen yhteisö, olkoon vaikka kuinka voimaannuttava sisäryhmälle, ulos sulkee oletusarvoises-

ti naiset ulkopuolelleen. Yhteenvetona voi todeta, että huolimatta arvostelusta, hegemonisen maskuliinisuuden käsite on puolustanut paikkaansa kriittisessä miestutkimuksessa kuvatessaan miesten välisiä suhteita sekä suhdetta naisiin, mutta toisaalta viime vuosina miestutkimuksessa on hyväksytty ajatus mieheyden moninaistumisesta. Samoin on käynyt homososiaalisuuden käsitteen kanssa.

TEORIA II: MASKULIININEN PÄÄOMA

Timo Aho (2019) tutkimuksessaan rekamiemhistä on soveltanut Pierre Bourdieun habituksen käsitettä. Sen avulla yhteiskuntaluokkaa voidaan tarkastella samanaikaisesti sekä materiaalisena eli aineellisena että kulttuurisena eli diskursiivisena erottautumis- ja luokiteluprosessina. Habitus on sosiaalinen, taloudellinen ja kulttuurinen dispositio tai asetelma, mikä sijoittaa yksilön tilaan tai kenttään subjektina. Bourdieu kuvaa sosiaalisella, kulttuurisella ja taloudellisella pääomalla vuorovaikutusten rakennetta: yhteiskunta muodostuu erilaisista kentistä, joilla vallitsee tietyt säännöt siitä, miten pääomia käytetään ja miten se vaikuttaa suhteiden verkostossa käyttäjään. Taloudellinen pääoma viittaa aineellisiin resursseihin, kun taas kulttuurinen pääoma institutionalisoituu koulutukseen ja valmiuksiin, vuorostaan sosiaalinen pääoma tarkoittaa tunnistettuja ja tunnustettuja arjen verkostoja, sosiaalisia suhteita. Esimodernissa yhteisöissä tällaisten perustat ovat sukulaisuudessa, uskonnossa, kyläyhteisössä ja modernissa yhteiskunnassa pääoman lähteitä, ovat muun muassa yhdistykset, järjestöt, puolueet ja asuinalueet (esim. Siisiäinen 2003, 209–210;

Bourdieu 1984). Sosiaalinen, taloudellinen ja kulttuurin pääoma muodostuvat yhteisössä, mutta Bourdieulle se on ennen kaikkea yksilön erottautumisen tai erottamisen väline yhteiskunnassa sekä voimavara tai vallan resurssi.

Tutkimuksessaan Aho on kiinnostunut ennen kaikkea työruumiillisuudesta sekä luokka-aseman ja maskuliinisuuden intersektiosta. Hän huomauttaakin, että esimerkiksi kunniallinen rekka-mieheys ei rakennu ainoastaan osana luokkahabitusta, vaan myös sukupuoli tai mieheys on elimellinen osa sitä. Hän tosin suhtautuu torjuvasti Tony Cole-sin (2009) kehittämään bourdieulaisten habituksen ja Connellin hegemonisen maskuliinisuuden käsitettä yhdistävään teoriaan maskuliinisuuden kentästä. Allekirjoitan Ahon kritiikin siitä, että maskuliinisia käytäntöjä on mahdollista rajata eristettyyn maskuliiniseen kenttään ja edelleen sen alakenttiin. Toki voidaan esittää, että edellä mainitut vertikaaliset homososiaaliset tilat, joissa uusinnetaan hegemonista maskuliinisuutta ja siihen perustuvia valtasuhteita, eräällä tavalla muodostavat kentän, jossa maskuliinista pääomaa tankataan vallan resurssiksi, joita sitten pyritään hyödyntämään eri tilanteissa (emt., 36–41). Mutta kyse onkin siitä, kuinka näin saatua voimavaraa käytetään ja miten se saattaakin myöhäismodernissa yhteiskunnassa kääntyä itseään vastaan.

Esitänkin, että siinä missä sosiaalinen pääoma ymmärretään yleensä yhteisölliseksi voimavaraksi, joka muodostuu muodollisissa tai epämuodollisissa tilanteissa, maskuliinisen pääoman toimintalogiikka on kompleksisempi. Maskuliinisen pääoman voisi ymmärtää sosiaalisen pääoman alalajina, jolla

on toki heijastuksensa myös kulttuuriin ja taloudelliseen pääomaan tai kokonaan omana pääoman lajinaan. Ensimmäkin se menee esimerkiksi osittain päällekkäin sosiaalisesta, taloudellisesta ja kulttuurisesta pääomasta nousevan luokka-analyysin kanssa mutta ei täydellisesti. Vaikkapa työväenluokkaita maskuliinisuutta voi representoida useammalla eri tavalla, eikä keskiluokkainen maskuliinisuus ole aina hegemonista. Toiseksi Bourdieun teoriassa näyttää olevan oletuksena se, että pääomat ovat lähtökohtaisesti jotain mahdollistavaa: sitä joko on tai ei ole, ja jos sitä on, niin se on voimavara ihmisen elämässä. Sen sijaan esitän, että maskuliininen pääoma voi olla ajasta ja paikasta riippuen joko positiivista tai negatiivista. Maskuliininen pääoma olisi siis ymmärrettävä resurssina, vahvuutena tai heikkoutena, vaihtelevissa sosiaalisissa tilanteissa ja erilaisissa verkostoissa ja yhteiskunnallisissa kehityskuluissa. Maskuliininen pääoma voi olla luonnollistettu osaksi miehistä ruumiillisuutta, mutta ei välttämättä.

Bourdieuun mukaan kentät perustuvat eroihin, ne ovat hierarkkisia ja vallan lähteitä. Sosiaalisen, kulttuurisen ja taloudellisen pääoman rinnalle nouseva symbolinen pääoma viittaa institutionalisoi-tuneisiin valtasuhteisiin (Bourdieu 1998). Sikäli kun maskuliinisuus ymmärretään pääomana, on se potentiaalisesti läsnä myös symbolisena pääomana osana modernia sukupuolijärjestystä, mille on ollut ominaista miesten ja naisten välinen sukupuolitettu työnjako ja heteroseksuaalinen matriisi ja hegemoninen maskuliinisuus.

Myös Anderson ohimennen rinnastaa maskuliinisen pääoman Bourdieun symbolisen pääoman käsitteeseen. Heteroseksismille ja homofobialle rakentuvalla maskuliinisella pääomalla on ollut mahdollista ostaa etuoikeuksia vertaistensa keskuudessa. Mutta hinta on ollut kova ja se kasvaa edelleen yhteiskuntien muuttuessa. Maskuliinisesta pääomasta on tullut taakka tuottaen ympärilleen väkivaltaa, ei ainoastaan naisia ja toisia miehiä kohtaan, vaan myös miehille itselleen esimerkiksi lyhyemmän eliniänodotteen muodossa tai sosiaalisista verkostoista putoamisena (Anderson 2009, 45–47), myös niiden miesten keskuudessa, jotka sinänsä kykenisivät samaistumaan ortodoksisen maskuliinisuuteen tai viittaamaan hegemoniseen maskuliinisuuteen. Mutta ennen kaikkea se ei anna enää lupaus symbolisesta vallasta. Sen sijaan on noussut esille vaatimuksia itsestä huolehtimiseen (esim. Hyvönen 2021). Kriittinen miestutkimus ei ole ainoastaan maskuliinisuuden arvostelua, vaan hyvä kritiikki antaa myös muutoksen mahdollisuuden. Väitän, että nimenomaan sosiaalityön tutkimuksessa ja käytännöissä pitäisi eritellä maskuliinista pääomaa sisällöllisesti ja muodollisesti, käytännöllisesti ja teoreettisesti. Olisikin perusteltua tehdä ero modernin maskuliinisen pääoman ja myöhäismodernin maskuliinisen pääoman välillä. Edellistä voisi kutsua eksklusiiviseksi maskuliiniseksi pääomaksi, jälkimmäistä inklusiiviseksi maskuliiniseksi pääomaksi. Edellinen viittaisi siis Andersonin käsittein ortodoksisen maskuliinisuuteen, jälkimmäinen miesten moninaisuutta juhlistaviin inklusiivisiin maskuliinisuuksiin – ja näiden hyödyntämiin vallan resursseihin. Toisaalta näiden erottaminen toisistaan ei

ole aivan helppoa maskuliinisen pääoman ambivalentin luonteen takia. Ennen kaikkea Andersonin näkökulmasta poiketen, katson hegemonisten käytäntöjen olevan ominaista kummallekin maskuliinisuuden arkkityypille, minkä taas Anderson on kieltänyt.

METODI JA AINEISTO

Tutkimus on toteutettu narratiivisena eli perinteisenä kirjallisuuskatsauksena, jolle on ominaista katsauksen aihepiiriin liittyvän tiedon tunnistaminen ja esittely, arviointi ja tulkinta (esim. Aveyard 2010). Aineiston sisäänottokriteerinä oli sosiaalityön väitöskirja, jossa käsitellään miehiä tai maskuliinisuutta ja työ on kirjoitettu 2000-luvulla. Lisäksi haku rajattiin yhden keskisuuren yliopiston väitöskirjatietokantaan, tarkemmin Tampereen yliopiston Trepoon. Näin aineisto pysyi sekä hallittava että selkeästi rajattuna, mutta ottaa kiitettävästi huomioon yhteiskunnan ja tieteenalan muutoksen sekä käydyn keskustelun. Tietokannan 46 sosiaalityön väitöskirjasta kaikki sisäänottokriteerit täytti yhteensä neljä tutkimusta, jotka ovat vuosilta 2003–2021 (ks. taulukko 1).

Tämä artikkeli on siis ensinnäkin katsaus edellä mainittuihin väitöskirjoihin ja niiden teemoihin, annetusta teoreettisesta viitekehystä. Toiseksi verrattuna systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen narratiivinen kirjallisuuskatsaus mahdollisti myös yhden sisäänottokriteerien ulkopuolisen sosiaalityötä ja miehiä käsittelevän tutkimuksen, Jari Heinosen teoksen *Työläismies ahdingossa* vuodelta 2006. Lopulta päädyin rakentamaan analyysini siten, että otin

Heinosen teoksen analyysin lähtökohdaksi, jota edellä mainitut väitöskirjat saavat opponoida. Kolmanneksi, näin edellä mainittua viittä tutkimusta lue- malla, hahmottelen aikaisemmin esittä- määni uudenlaista ajatusta maskuliini- sesta pääomasta siten, että se näyttäytyisi mielekkäänä niin sosiaalityön kuin so- siaalityön tutkimuksen kannalta ajatel- len tulevia kehitelmiä.

**ANALYYSI: NELJÄ VÄITÖSKIRJAA
JA YKSI TUTKIMUS**

Vuonna 2006 kirjoitetun teoksen *Työläisimies ahdingossa* lähtökohtana on suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutos, siirtymä ensin esimodernista maa- ja metsätalouteen perustuneesta agrariiyhteiskunnasta kohti modernia teollista yhteiskuntaa ja

Taulukko 1. Aineistoksi valikoituneet lähteet

Tekijä & vuosi	Otsikko	Teema	Teoria/metodi	Tyyppi
Heinonen, Jari (2006)	Työläisimies ahdingossa? Kolme miessukupolvea rakennemuutosten Suomessa	Suomalaisen yhteiskunnan sotien jälkeinen rakennemuutos sekä miesten syrjäytyminen	Sosiologinen aikalaisanalyysi sekä kolmen miessukupolven haastattelut	Tutkimus, ei väitöskirja
Jokiranta, Harri (2003)	Se on miehen elämää. Maaseudulla asuvia miehiä elämäänsä kertomassa	Maaseudulla asuvien miesten elämä; suhde puolisoon, vanhempiin ja omaan mieheyteen	Haastattelu- tutkimus	Monografia- väitöskirja
Keskinen, Suvi (2005)	Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt	Perhe- ja lähisuhdeväkivallan käsitteellistäminen kahdessa erilaisessa perheneuvolassa	Feministinen tutkimuskirjal- lisuus sekä etnografia	Monografia- väitöskirja
Autonen- Vaaraniemi, Leena (2009)	Eronneiden miesten kodit ja kotikäytännöt	Eronneiden miesten suhde kotiin sekä mieheyden muutos ja mahdollisuudet suomalaisessa yhteiskunnassa	Haastattelu- tutkimus, jossa käytetty myös visuaalisia tutkimusmenetel- miä	Monografia- väitöskirja
Salo, Arttu (2021)	Naama ruttuun muualla, kotona kohtuudella. Isien alkoholikäytön moraalikoodisto ja isille sallitut alkoholin käytön tavat	Isien alkoholinkäyttöä säätelevät normit ja mieheys neljällä eri aineistolla tarkasteltuna: verkkokeskustelu, fiktiivinen romaani ja omaelämäkerrallinen sarjakuva, dokumenttielokuva	Sosiaalityön väitöskirja, joka hyödyntää kulttuurintutki- muksellisia menetelmiä	Artikkeli- väitöskirja

lopulta myöhäismoderniin palveluihin ja informaatioon perustuvaan yhteiskuntaan. Teoksen empiirinen aineisto koostuu kolmesta sukupolven työläismiesten haastatteluista. Sen ydinajatuksena on työväenluokkaisen mieskulttuurin sopeutumattomuus muuttuneeseen kapitalistiseen tuotantotapaan ja siitä johtuvat sosiaaliset ongelmat kuten työttömyys, syrjäytyminen ja alkoholismi. Heinosen (2006, 73) mukaan vielä sodan jälkeen ”[l]ähes kaikilla oli oma paikkansa yhteiskunnassa, työtä ja kansalaisyhteiskunnan yhteisöllistä ja järjestöllistä tukea”, oli kyse sitten maaseutuvaltaisesta kyläyhteisöstä tai pikkutaajamien teollisuuspaikkakunnista. Tämän idyllin pilasi kaikkialle tunkeutuva moderni teollinen tuotantotapa ja muutto isommille paikkakunnille tai Ruotsiin. Toisaalta palkkatyö pelasti ja antoi jälleenrakennuksen ja suurten ikäpolvien miehille mielekästä ja miehekästä tekemistä, vaikka talonpoikainen vapaus menetettiin.

Toinen murros oli 1990-luvun alun lama. Se katkaisi monen suuriin ikäluokkiin kuuluneen työuran sekä prekarisoi pienten ikäpolvien miehet. Rakennemuutoksesta seurasi jako menestyjiin, sinnittelijöihin ja putoajiin. *Menestyjät* edustavat keskiluokkaa tai oikeille aloille kouluttautunutta työväestöä, jolla on perhe, auto ja asunto. Connellin käsittein heidät voidaan ymmärtää edustavan hegemonista maskuliinisuutta. *Sinnittelijät* muodostavat väestönoosan, jolla ei ole pysyvää työsuhdetta, mutta kokevat elämän mielekkääksi esimerkiksi harrastusten tai perheen kautta ja he ovat siten kyenneet sopeuttamaan maskuliinista pääomaansa muuttuneeseen yhteiskuntaan,

tuotantotapaan ja sukupuolijärjestykseen. He olivat ja ovat hegemoniaa kannattavia miehiä tai edustavat keskiluokan näkökulmasta marginalisoitua ja maskuliinisuuksia, jollaisia olivat ja ovat myös *putoajat*; kouluttamattomat ja työttömät miehet, jotka ovat Heinosen sanoin niitä miehiä, jotka kerran kuussa käyvät ”viemässä arpalipukkeen sosiaalitoimeen” ja joiden mahdollisesti ainoa sosiaalinen yhteisö kokoontuu kankakuppilassa siihen asti kunnes terveys pettää lopullisesti (emt., 38–39; 162–163; vrt. Tuominen 2021).

Mutta Heinosen tutkimuksessa kulkee toinenkin narratiivi: isän lain – käsite lainattu nuorisotutkija Tommi Hoikkalalta ja edelleen psykoanalytikko Jacques Lacanilta – mureneminen ja sen vaikutus miesten elämään. Heinosen käsityksen mukaan miehillä meni hyvin vielä sodanjälkeisessä Suomessa, ei ainoastaan varman työn ja toimeentulon ansiosta, vaan siksi, että ”[m]iehet elivät patriarkaalisisa perherakenteissa ja vahvoissa sosiaalisissa verkostoissa, kyläyhteisössä ja työväenyhteisössä, sosiaalitaloudessa. – – Miehet hallitsivat perheissä, ylipäättään yhteisöissä” (Heinonen 2006, 187). Toisin sanoen Heinosen kuvaamia sosiaalisia verkostoja leimasi eksklusiivinen maskuliininen pääoma. Se oli vahvasti nivoutunut yksilön ja yhteisön sosiaaliseen pääomaan ja rajasi sellaisia maskuliinisuuden tai feminiinisuuden käytäntöjä, jotka eivät sopineet vallitsevaan sukupuolijärjestykseen. Niin esimodernille kuin modernillekin yhteiskunnalle oli ominaista vahva segregatio ja sukupuolihierarkia (Julkunen 2010, 130–137). Romantisoidussa kuvauksessaan Heinonen sivuuttaa sodasta palanneiden miesten ongelmat kuten väkivallan ja alkohoo-

lismin sekä ottaa annettuna naisten ja lasten heikomman aseman. Niin ikään hätäaputyöt ja köyhyys eivät olleet tuntemattomia maa- ja metsätalouteen perustuneessa agraari-Suomessa.

Heinonen kirjoittaa kuinka puhe hegemonisesta maskuliinisuudesta on kovin yleistävää, eikä suomalaisten miesten elämään tuo yleistävä puhe ole välttämättä kiinnittynyt kovinkaan vankasti ja kysyy: ”Onko edes olemassa sellaista ihannekuvaa miehestä, joka jäännöksöttömästi vastaa miesten enemmistön todellisia ominaisuuksia?” (Heinonen 2006, 15). Heinonen sivuuttaa sen, että ensinnäkin hegemoninen maskuliinisuus ei viittaa todellisiin miehiin vaan – Connellin alkuperäisessä muodossa keskiluokkaiseen – miesihanteeseen, mihin suhteeseen työväenluokkaisia miehiä olisi tarkasteltava marginalisoituina maskuliinisuuksina. Toisaalta tämän marginalisoidun ryhmän, luokan tai alakulttuurin sisältä on löydetävissä hegemonisia käytäntöjä, jotka ilmenevät Heinosenkin tutkimuksen kuvaamissa rakenteissa, normeissa ja ihanteissa. Hän viittaa esimerkiksi Matti Kortteisen (1992) kuvaamaan työn eetokseen ”vittukunonkovaa” ja ”pakoperkelepärjätä”. Ne ilmenevät myös eksklusiivisena maskuliinisena pääomana ja toisaalta estävät realisoitumasta sitä potentiaalisuutta ja muutosvoimaa, mitä Heinonen miehissä – myös syrjäytyneissä työläismiehissä – kuuluttaa olevan: vastuullisuutta, välittämistä, rohkeutta, luotettavuutta, pitkäjänteisyyttä, henkistä kapasiteettia (Heinonen 2006, 16).

Suvi Keskinen väitöskirja *Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat* vuodelta 2005 käsittelee perhe- ja lähisuhdevä-

kivaltaa. Sitä voi lukea antiteesinä Heinosen pitkälti sivuuttamalle lähisuhdeväkivallalle, eksklusiivisen maskuliinisen pääoman raadollisimmalle käytännölle. Keskinen väitöskirjan keskeinen sanoman on: se, mikä nimetään, siitä voi puhua, ja siihen voi puuttua mikä nimetään. On siis puhuttava miesten naiseen kohdistamasta väkivallasta, ei parisuhteen tai perhe-elämän ongelmista. ”Yhteiskunnassa, jossa maskuliinisuus kytketään hierarkian tuottamiseen ja väkivallankäyttöön, väkivallanteosta saattaa joillekin miehille muodostua keskeinen maskuliinisuuden osoittamisen ja ylläpitämisen tapa” (Keskinen 2005, 62). Väkivalta määrittelee sosiaalisia suhteita sekä tukee hegemonista vallankäyttöä sikäli kun väkivalta ymmärretään kollektiivisesti: vaikka miesten harjoittama väkivalta kohdistuu yksittäisiin naisiin, vaikuttaa sen uhka kaikkiin miesten ja naisten välisiin suhteisiin, koska moderneissa yhteiskunnissa väkivaltaisuus on luonnollistettu osaksi miehistä ruumiillisuutta (vrt. Jokinen 2000).

Harri Jokirannan väitöskirja *Se on miehen elämää* maaseutujen miehistä näyttää toisen puolen maskuliinisesta pääomasta: kuinka mieheyden voi ymmärtää voimavarana ja mahdollisuutena. Jokiranta näkee isän laissa tapahtuneet murtumat perhe-elämässä positiivisena muutoksena toisin kuin Heinonen: se antaa mahdollisuuden läheisyydelle ja kypsälle tunne-elämälle. Siinä missä Heinosen luokittelussa putoajilla oli vaikeuksia sopeuttaa maskuliinista pääomaansa kapitalistisen tuotannon-tavan muutokseen ja myöhäismoderniin sukupuolijärjestykseen, lähestyvät Jokirannan haastattelemat maaseudun miehet sitä asennetta mieheyteen,

mitä Anderson (2009) pitää ominaisena inklusiivisille maskuliinisuuksille. Heillä on ainakin puheen tasolla orastava halu luoda miehenä ihmissuhteita, olla isiä ja tasa-arvoisissa parisuhteissa, eikä ”mieheys ole heille lähtökohtaisesti ongelma tai rasite, mutta he eivät ole mieheydensä tarkastelussa myöskään kriitikittömiä” (Jokiranta 2003, 206).

Näille miehille keskeistä elämässä pärjäämiselle ovat olleet työlle oppiminen, läheiset ihmissuhteet ja perhe, suhde omaan isään sekä tulevaisuuteen luottaminen. Työlle oppiminen kuvaa eetosta, jossa työ ei ole vain elannon hankkimista, vaan siihen kasvamista olkoon kyse palkkatyöläisyydestä tai (maatalous)yrityksyydestä. Perhe yhdessä työn kanssa muodostavat keskeisen elämän dyadin näille miehille. Suhde isään toimii peilinä omaan olemiseen ja isyyteen: ”Muutos on poissaolevasta ja etäisestä isästä läsnä olevan isän suuntaan” (emt., 204). Ilana Aalto (2012) onkin huomauttanut nasevasti, että suomalaisessa keskustelussa isyys halutaan nähdä ongelmallisesta maskuliinisuudesta parantumisen paikkana. Mutta ennen kaikkea Jokirannan tutkimuksesta voi lukea inklusiivisen maskuliinisen pääoman muotoja, jotka auttavat miestä sopeutumaan muuttuvaan yhteiskuntaan, näitä ovat: hyveiden (post)modernisaation; arjen vastuurationaalisuus; kurjuusdiskurssin murtaminen. Miehet puhuvat miehisisästä hyveistä, kuten rohkeus, sisukkuus, menestys, voimakkuus, päättäväisyys sekä heteroseksuaalisuus, mutta peilaavat niitä kriittisesti tähän päivään. Vastuurationaalisuus ei viittaa ainoastaan huoleen toimeentulosta, lasten kasvuympäristöstä ja viihtyvyydestä, vaan myös parisuhteesta sekä omista ja puolison vanhemmista huolehtimiseen.

Jokirannan haastattelemat uudemman sukupolven miehet eivät juurikaan uusinna suomalaisesta sosiologiasta tuttua kurjuusdiskurssia: he eivät jää surkuttelemaan elämän kovilla kokemuksilla eivätkä rakenna niistä kielteistä omakuvaa. (Jokiranta 2003, 207–209.)

Käsitellessään suurten ikäpolvien muuttoa maalta kaupunkeihin ja talonpoikien palkkatyöläistymistä seurannutta suomalaisen sukupuolijärjestyksen muutosta, Heinonen viittaa usein Matti Kortteisen (1982) legendaariseen lähiötutkimukseen. Kortteinen kuvaa kuinka maatalousyhteiskunnassa opitut normit, oikeudet, säännöt, velvollisuudet ja käyttäytymismallit aiheuttivat lähiössä miehille sananmukaisesti ahtautta. Mies ei löydä omaa tilaa kotoa ja vapauden valtakuntaa hän lähtee etsimään lähiöravintolasta ja sen yhteisöllisyydestä. Seurauksena on usein vieraantumisen perhe-elämästä, lisääntyvää alkoholinkäyttöä sekä mahdollisesti lähisuhdeväkivaltaa sekä avioero ja yhteiskunnasta syrjäytyminen. Sen sijaan Leena Autonen-Vaaraniemen väitöskirja *Eronneiden miesten kodit ja kotikäytännöt* osoittaa, ettei tämä ole enää välttämättä eronneiden miesten kohtalo 2000-luvulla.

Autonen-Vaaraniemen haastattelemat eronneet miehet olivat eri-ikäisiä ja he kuvastivat lapsuudenkodissa työnsä olleen niin sanotusti perinteinen, mikä alleviivaa sitä, että myös vanhemman sukupolven miehet ovat erotesaan pystyneet tai joutuneet omaksumaan uudenlaisia kotikäytäntöjä. Koti ja kotityöt – Jokirannan käsittein arjen vastuurationaalisuus – voivat antaa nyky miehelle maskuliinista pääomaa positiivisessa mielessä ilman alistettua tai

ylistettyä kodin hengetärtä. Mies hallitsee kotia omana itsenään, ja se on miehilyvän ja työnteon paikka; se on myös elämän uudelleen arvioimisen ja järjestämisen paikka elämänkulun siirtymissä ja sosiaalisia suhteita uudelleen rakennettaessa. ”Tämä rikkoo näkemyksen miesten yksinäisyydestä avio- ja avoeron jälkeen. Koti merkitsee miehille vahvasti monenlaisiin ihmissuhteisiin ja elolliseen ympäristöön liittyvää tekemistä ja toimintaa” (Autonen-Vaaraniemi 2008, 277).

Vaikka yhteiskuntaluokka näkyy kodissa, ei Autonen-Vaaraniemi erittele tätä kysymystä tarkemmin, vaan ehdottaa jatkotutkimusta aiheesta. Sen sijaan hän uskaltaa todeta, että esimodernin agraari-Suomen ja sieltä peritty sukupuolitunut työnjako kotona ja suhde kotiin on mennyttä, vaikka esimerkiksi tasa-arvobarometrin mukaan vuodelta 2017 miesten ja naisten kotityöt jakautuvat edelleen huomattavan epätasa-arvoisesti näiden asuessa yhdessä. Autonen-Vaaraniemi osoittaa, että avioero ei johdu tai johda välttämättä alkoholismiin ja sitä kautta potentiaaliseen sosiaalityön asiakkuuteen toisin kuin Heinonen antaa ymmärtää. Toki poikkeuksia on aina. Mutta yhdeksi keskeiseksi tekijäksi Autonen-Vaaraniemen tutkimuksesta voi tulkita sen, miten maskuliinista pääomaa hyödynnetään miehen elämänhallinnassa ja kuinka eronneilla miehillä on monenlaisia sosiaalisia suhteita ja arjen voimavaroja, jotka monesti on ymmärretty väärin myös sosiaalityön käytännöissä.

Arttu Salon väitöskirja *Naama ruttuun muualla, kotona kohtuudella* vuodelta 2021 on mahdollista lukea pohjimiltaan maskuliinisen pääoman am-

bivalenssin kuvauksena. Se on sikäli poikkeuksellinen sosiaalityön väitöskirja, että sen aineisto perustuu kulttuuri- ja media-aineistoon: kaunokirjallisen teoksen ja omaelämäkertaisen sarjakuva-albumin tarkasteluun; sisällönalayysiin käytyyn keskusteluun dokumenttielokuvasta, mikä kertoo alkoholistiperheessä kasvaneesta nyrkkeilijästä; jalkapallofoorumien verkkokeskusteluihin. Kaikissa näissä aineistoissa käsitellään miesten ja isien alkoholinkäyttöä, kuinka miehet ja ennen kaikkea isät kontrolloivat tai heidän tulisi kontrolloida omaa juomistaan ja suhdetta alkoholiin.

Historiallisesti alkoholin käyttö on määritelty pitkälti maskuliiniseksi alueeksi (Vilkuna 2015). Vasta 1960-luvulla naisten julkinen alkoholinkäyttö lisääntyi, mutta edelleen suhde alkoholiin määrittelee mieheyttä. Salon tutkimus luo kuvaa, jossa niin käsitys isyydestä, alkoholin käytöstä kuin miehisyydestä ovat moninaistuneet. Se kuvaa sitä ristiriitaa, missä alkoholin käyttö on osa maskuliinista pääomaa. Mutta tietyn yhteisön asettaman normin ylittäessä se johtaa isyyden epäonnistumiseen ja kyseenalaistaa miehen autonomisuuden, kyvyn hallita itseään ja omaa elämäänsä sekä elättämään perhettä, aikaisempi maskuliininen pääoma kääntyykin taakaksi. Alkoholisoitunut mies symbolisoi epäonnistunutta miehisyyttä. (Salo 2021, 45–46.) Salon väitöskirja osoittaa, että miehisyyden normit ovat myöhäismodernissa niin alkoholin kuin väkivallankin kohdalla jatkuvassa liikellassa. Salon aineistossa työväenluokkainenkin mies kykenee kääntämään maskuliinisen pääoman inklusiiviseksi ja voimavaraksi kunhan ei juo, hyväksyy olevansa tarvittaessa

puolisonsa elätettävänä, ottaa vastuun isyydestä (emt., 29–34, 46–50). Tässäkin kyse on vastuurationalisuudesta ja miehisien hyveiden (post)modernisoinnista. Lapsen läsnä ollessa ei juoda ja lapsi on kasvatettava kohtuukäyttöön. Isällä on oikeus humalahakuisen juomiseen, mutta tämän on tapahduttava muualla kuin kotona.

Ei ainoastaan mediakuvastoa analysoimalla vaan myös alkoholin käyttötutkimuksissa on osoitettu, että keskiluokan ja työväenluokan miesten alkoholin käyttötottumukset ovat muuttuneet sukupolvien myötä. Vanhemman sukupolven keski- ja työväenluokkaa yhdisti se, että omaa mieheyttä ilmaistiin humalahakuisella alkoholin käytöllä, se oli yhteiskuntaluokkia yhdistävä tekijä samalla kun se erotti sukupuolia. Sen sijaan nuoremmassa sukupolvissa alkoholin käyttö on jakautuneempaa. Varsinkin keskiluokkaiset nuoret miehet – siis ne, joista Anderson puhuu inkluusiivisina maskuliinisuuksina – ilmasivat maskuliinisuutta hillityllä ja kontrolloidulla juomisella, mitä on aikaisemmin luonnehdittu feminiiniseksi juomataivaksi (Simonen 2012, 399). Tämä koskee myös Heinosen kuvaamaa muuttunutta työelämää, missä vanhan maailman paheet ovat nousseet uuden työn hyveiksi ja toisin päin (Vähämäki 2003). Gilles Deleuze (2005) onkin kirjoittanut siitä, kuinka vallan perusta nyky-yhteiskunnassa on ulkoisen kurin sijaan sisäistetty itsekontrolli. Sikäli kun vallan paradigman muutos käsitteellistetään maskuliinisen pääoman kautta, avaa se mahdollisuuksia käytännön sosiaalityölle, ei ainoastaan ymmärtämällä miesten alkoholin käyttöä tai sopeutumattomuutta muuttuneisiin työelämän käytäntöihin. Toisaalta on ongelmallis-

ta, että humalahakuisuus yhdistetään niin vahvasti työväenluokkaisuuteen, se peittää keskiluokkaisen alkoholismien ja toisaalta stigmatisoi työväenluokkaisen mieheyden yksiulotteiseksi.

LOPUKSI

Tässä artikkelissa olen luonut katsauksen; uudelleenlukenut, -tulkinnut ja analysoinut miehiä ja maskuliinisuutta käsitteleviä sukupuolisensitiivisiä sosiaalityön tutkimuksia maskuliinisen pääoman käsitteellä. Nykyään sosiaalityön tutkimuksessa puhutaan asiakasosallisuudesta ja asiakkaan autonomian lisäämisestä sekä voimaannuttamisesta. Tämä tapahtuu muun muassa erittelemällä asiakkaan elämänhistoriaa, suhdetta valtaan sekä rakentamalla poliittista tietoisuutta (vrt. Rostila 2001, 50; Juhila 2018, 81–93). Alun perin voimaantumisen käsite on lainattu sosiaalityöhön feministisestä tutkimuksesta. Sen tavoitteena on ollut valtaistaa sosiaalityön asiakkaina olleita naisia, tuoden esille naisten kokemusta sekä antaa ääni alistavien, sortavien ja riistävien valtarakenteiden yli (Kuronen 2004, 277–278). Voimaannuttamiseen pyritään asiakkaan kanssa keskustelemalla siten, että hän saa tarvitsemansa tuen, mutta on kuitenkin itse elämäänsä vaikuttavien päätöstenä keskiössä. Tavoitteena on elämänhallinnan ja autonomian lisääminen, jolloin yksilö kykenee vaikuttamaan itseään koskeviin päätöksiin sekä elämänsä kulkuun, tunnistaa mahdollisuuksia ja uskoo voimavaroihinsa sekä toimintansa merkityksellisyyteen (Rissanen 2021, 137–140). Samalla tavalla esitän maskuliinisen pääoman problematisoimisen hyvässä ja pahassa voimaannuttavan sosiaa-

lityön asiakkaita – olkoot nämä sitten miehiä, naisia tai muunsukupuolisia –, lisäävän autonomiaa ja elämänhallintaa. Se auttaa käsitteellistämään ja purkamaan modernin yhteiskunnan sukupuolittuneita käytäntöjä ja hierarkkisia valtasuhteita.

Tulkintani mukaan sosiaalityössä maskuliininen pääoma näyttäytyy elämäntilannetta vahvistavana tai heikentävänä, sisällöllisesti ja muodollisesti seuraavasti:

määriteltävissä ja ambivalentteja. Jokiranta nostaa esille rohkeuden, sisukuuden, menestyksen, voimakkuuden ja päättäväisyyden. Lisäksi Heinosen listassa on muun muassa luotettavuus ja pitkäjännitteisyys. Se, miten nämä miehiset hyveet suhtautuvat muodolliseen maskuliiniseen pääomaan, vaikuttaa siihen, ilmenevätkö ne myös sisällöllisesti kielteisesti vai myönteisesti osana miehen elämäntarinaa ja -hallintaa. Samoin on tehtävä ero sille, rakentu-

Taulukko 2. Maskuliinisen pääoman nelikenttä

	Sisällöllinen / käytännöllinen	Muodollinen / teoreettinen
Heikentävä / eksklusiivisuus	Väkivalta Alkoholismi Sosiaaliset suhteet	Misogynia Homofobia Rasismi
Vahvistava / inklusiivisuus	Miehiset hyveet Itsekontrolli Vastuullisuus arjesta	Autonomisuus Voimaantuminen Potentialisuus

Sisällöllisellä miehen elämää heikentävällä maskuliinisella pääomalla tarkoitetaan ensinnäkin väkivaltaa naisia, lapsia, toisia miehiä ja itseä kohtaan. Niistä jokainen on oma teemansa. Edellisen luvun väitöskirjoissa nousi esille ennen kaikkea parisuhdeväkivalta. Se yhdistyy usein epäonnistumiseen sosiaalisissa suhteissa sekä kyvyttömyyteen käsitellä kielteisiä tunteita. Itsekontrolli ja vastuullisuus arjesta voidaan ymmärtää sellaiseksi maskuliiniseksi pääomaksi, jotka vahvistavat elämänhallintaa nykyisyydessä. Tämä tulee hyvin esille Salon väitöskirjatutkimuksessa isien alkoholikäytöstä. Sekä Jokirannan että Autonen-Vaaraniemen väitöskirja alleviivasivat sitä, että koti on mielihyvän ja tekemisen paikka myös miehelle. Miehiset hyveet ovat ehkä vaikeimmin

vatko sosiaaliset verkostot horisontaalisesti vai vertikaalisesti, uusintavatko ne yksiulotteista käsitystä oikeanlaisesta maskuliinisuudesta vai antavatko tilaa miesten moninaisuudelle.

Taulukossa 'muodollinen' viittaa siihen, kuinka maskuliinisuutta on käsitteellistetty kriittisessä miestutkimuksessa ja aikaisemmassa tutkimuskirjallisuudessa. Maskuliininen pääoma on rakentunut erontekona feminiiniseksi ymmärrettyyn. Michael Kimmel ja Eric Andersonin mukaan tämä on perusta niin misogynialle kuin homofobiallekin. Myös rasismi ja vihapuhe voidaan juontaa osaltaan tarpeesta rakentaa modernia maskuliinista identiteettiä vastakohdille sekä alistaville, riistävälle ja sortaville valtasuhteille. Ne

ovat toimineet modernissa 1900-luvun teollisissa yhteiskunnissa maskuliinisen pääoman lähteinä, mutta näyttää siltä, että 2000-luvun moninaisuutta juhlistavassa myöhäismodernissa palveluihin ja informaatioteknologiaan perustuvissa kontrolloiyhteiskunnissa misogynia, homofobia ja rasismi enemmänkin heikentävät elämänhallintaa. Muodollisesti maskuliininen pääoma olisikin ohjattava sosiaalityön käytännöissä voimaannuttamiseen, autonomisuuteen ja potentiaalisuuteen. Filosofisemmin tämä tarkoittaa seuraavaa: sen sijaan, että mies hakee omalle identiteetilleen tunnustusta toiselta ylläpitäen hierarkisia valtarakenteita, olisi kannustettava pohtimaan aktuaalisen minän potentiaalisuutta suhteessa tulevaan minään, ilman suhdetta toiseen. Se voimaannuttaa itseä luoden edellytyksen autonomisuuteen. Kun mies on sinut itsensä eli minuutensa kanssa, ymmärtää erityisyytensä, hän kykenee luomaan sosiaalisia suhteita kanssaihmiisiin ilman toisia alistavia, sortavia ja riistäviä valtasuhteita. (vrt. esim. Huttunen 2020; Nieminen 2010.)

Sikäli kun sosiaalityö ymmärretään tavoitteellisena ongelmanratkaisuna (esim. Rostila 2001), on edellisten tutkimusten uudelleenluennan, maskuliinisen pääoman silmälasein, tavoitteena ollut tuottaa uutta tietoa ongelmanratkaisun lähtökohtiin ja sen tukemiseen toisaalta asiakkaan tilanteen selvittämiseen ja tavoitteista sekä keinosta sopimiseen. On kuitenkin huomattava, että maskuliininen pääoma ei selitä kaikkia miesten ongelmia. Ensinnäkin maskuliininen pääoma ei ole niinkään redusoitavissa yksilöön. Se on rakenteellinen kysymys: maskuliininen pääoma kuvaa sitä, missä yksilön habitus

sijaitsee osana sukupuolijärjestystä, ja mitä mahdollisuuksia tai mahdotto-muuksia tästä seuraa yhteiskunnassa. Niin ikään kaikkia miesten ongelmia ei ole syytä palauttaa vääränlaiseen tai itseään vastaan myöhäismodernissa kääntyneeseen maskuliiniseen pääomaan, josta käytetään usein arkikielen ilmaisua toksinen maskuliinisuus (esim. Harringtonin 2020). On esimerkiksi liian helppoa kuitata vaikkapa sukupuolittunut väkivalta, työttömyys tai sosiaaliset ongelmat, vain ja ainoastaan toksiseksi maskuliinisuudeksi. Se on psykologisoiva ja ennen kaikkea keskiluokkainen näkökulma.

Beverly Skeggsin (2014) mukaan myöhäismoderneissa yhteiskunnissa moraaliset ominaisuudet annetaan vain niille kertomuksille ja minuuksille, jotka osoittavat kykenevänsä hallitsemaan itseään. Bourdieun teoriassa työväenluokka näyttäytyy keskiluokalle mauttomuutena ja hillittömyytenä, joka ei pidä halujaan kurissa ja muuttaa sosiaalista ja taloudellista pääoman väärällä tavalla symboliseksi pääomaksi. Myös työväenluokkainen maskuliininen pääoma ymmärretään helposti vääränlaiseksi ja ongelmaksi. Työväenluokasta tehdään julkisessa keskustelussa moraalinen alaluokka, syrjäytyneet ja huono-osaiset, jotka eivät ole sopeutuneet globalisaation väistämättömyyteen (kosmopolitiin keskiluokan vastakohtana), ja jos se kapinoo, sekin tehdään väärällä tavalla, esimerkiksi äänestämällä populistieja tai käyttäytymällä (keskiluokkaisesta näkökulmasta) itsetuhoisesti, syömällä epäterveellisesti ja juomalla humalahakuisesti. Sosiaalitutkia ja -palveluita saavat erotellaan kunniallisiin, jotka ansaitsevat ne, ja kunniattomiin, joille avustusten väitetään vain aiheuttavat lisää haittaa

kuten passivoitumista ja tekemällä yksilöt riippuvaisiksi niistä. (Skeggs 2014, 162–174; vrt. Juhila 2018, 25.)

On kysyttävä, missä määrin kriittinen miestutkimus osallistuu moralisoivaan tiedontuotantoon kyseenalaistaessaan modernia sukupuolijärjestystä, ja missä määrin yhdessä sosiaalityön ja sen tutkimuksen kanssa se on ottanut tehtäväkseen sopeuttaa ongelmalliseksi määriteltyjä työväenluokkaisia (nuoria) miehiä myöhäismoderniin (itse) kontrolliyhteiskuntaan, samalla kun se julistaa moninaisuutta ja inklusiivisuutta? Työväenluokkaiselta mieheltä vaaditaan yhä enemmän kuin keskiluokalta: on annettava periksi sekä luokka- että sukupuoli-identiteetille sopeutuakseen muuttuvaan maailmaan (Julkunen 2010, 249–250), lisäksi on kouluttavattava jatkuvasti muuttuviin ammatteihin ja uusiin vaatimuksiin. Skeggs (2014) huomauttaakin, että keskiluokan kulttuurinen appropriatio koskee myös yliopistomaailmaa: ”Samalla tavoin kuin keskiluokalla on ollut aina mahdollisuus käyttää työväenluokan ruumiita työvoimana, käytetään nyt toisten tietoa ja kokemusta akateemisen refleksiivisen minuuden muodostamiseen” (emt., 240). Mutta ennen kaikkea empiirisen aineiston valossa sosiaalityö näyttäytyy yhä työväenluokan hallintana, kun taasen keskiluokkainen hegemoninen maskuliinisuus jää koskematta.

KIRJALLISUUS

- Aalto, Ilana (2012) *Isyyden aika. Historia, sukupuoli ja valta 1990-luvun isyyskeskustelussa*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 112. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Aho, Timo (2019) *Tuhansia töitä, valvottuja*

- öitä. Etnografinen tutkimus rekkamiesten työnteosta ja rekkamieheydestä tiekuljetusalan käytännöissä. JYU Dissertations 76. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Aho, Timo & Nieminen, Jiri & Salo, Arttu (2021) Johdanto: metodologisia huomioita sukupuolitietoiseen miesten tutkimukseen. Teoksessa Timo Aho, Jiri Nieminen & Arttu Salo (toim.) *Miestutkimuksen metodologiaa*. Tampere: Vastapaino, 7–38.
- Alanko, Janne & Orjasniemi, Tarja (2018) Kun kukkahattutäti onkin setä. *Miesainokainen sosiaalityössä*. Janus 26 (2), 140–156. <https://doi.org/10.30668/janus.60759>
- Anderson, Eric (2009) *Inclusive masculinity*. London & New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203871485>
- Autonen-Vaaraniemi, Leena (2009) *Eronneiden miesten kodit ja kotikäytännöt*. Acta Universitatis Tamperensis 1445. Tampere: Tampere University Press.
- Aveyard, Helen (2010) *Doing a literature review in health and social care: A practical guide* (2nd Edition). Open University Press: Maidenhead.
- Bird, Sharon (1996) *Welcome to men's club: Homosociality and maintenance of hegemonic masculinity*. *Gender & Society* 10 (2), 120–131. <https://doi.org/10.1177/089124396010002002>
- Bourdieu, Pierre (1984) *Distinction. A social critique of the judgement of taste*. Cambridge: Harvard University Press. (Alkuteos *La distinction*, 1979. Käännös Richard Nice)
- Bourdieu, Pierre (1998) *Järjen käytännöllisyys. Toiminnan teorian lähtökohtia*. Tampere: Vastapaino. (Alkuteos: *Raisons pratiques. Sur la theorie de l'action*, 1994. Käännös Mika Siimes)
- Coles, Tony (2009) *Negotiating the field of masculinity. The production and reproduction of multiple dominant masculinities*. *Men and Masculinities* 12 (1), 30–44. <https://doi.org/10.1177/1097184X07309502>
- Connell, R. W. (1995) *Masculinities*. Polity Press: Cambridge.
- Connell, R. W. & Messerschmidt, James W. (2005) *Hegemonic masculinity: rethinking the concept*. *Gender & Society* 19 (6), 829–859. <https://doi.org/10.1177/0891243905277303>

- org/10.1177/0891243205278639
- Deleuze, Gilles (2005) Haastatteluja. Helsinki: Tutkijaliitto. (Osittainen alkuteos: Pourparlers, 1990. Käännös Anne Helle & Vappu Helmisaari & Janne Porttikivi & Jussi Vähämäki)
- Gramsci, Antonio (1979) Vankilavihkot: valikoima. Helsinki: Kansankulttuuri. (Alkuteos: Quaderni del carcere, 1975. Käännös Martti Berger & Mikael Böök & Leena Talvio).
- Hearn, Jeff (2004) From hegemonic masculinity to the hegemony of men. *Feminist Theory* 5 (1), 49–72. <https://doi.org/10.1177/1464700104040813>
- Harrington, Carol (2021) What is "toxic masculinity" and why does it matter? *Men and Masculinities* 24 (2), 345–352. <https://doi.org/10.1177/1097184X20943254>
- Heinonen, Jari (2006) Työläismies ahdingossa? Kolme miessukupolvea rakennemuutosten Suomessa. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hyvönen, Henri (2021) Men, work and care of the self. Hybric masculinities in Finnish working life. Doctoral Dissertation, Faculty of Arts, University of Helsinki. Helsinki: Unigrafia.
- Huttunen, Rauno (2020) Fraserin vaihtoehto Honnethin tunnustuksen monismille. Teoksessa Onni Hirvonen (toim.) Tunnustuksen filosofia ja politiikka Hegelistä nykypäivään. Helsinki: SKS, 171–185.
- Hänninen, Jorma (2004) Sosiaalityön miehet ja huoltapitävä valta. Teoksessa Marjo Kuronen, Riitta Granfelt, Leo Nyqvist & Päivi Petrelius (toim.) Sukupuoli ja sosiaalityö. Jyväskylä: PS-kustannus, 77–100.
- Jokinen, Arto (2000) Panssaroitu maskuliinisuus. Mies, väkivalta ja kulttuuri. Tampere: Tampere University Press.
- Jokiranta, Harri (2003) Se on miehen elämää. Maaseudulla asuvia miehiä elämänsä kertomassa. *Acta Universitatis Tamperensis* 966. Tampere: Tampere University Press.
- Juhila, Kirsi (2018) Aika, paikka ja sosiaalityö. Tampere: Vastapaino.
- Julkunen, Raija (2010) Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit. Tampere: Vastapaino.
- Keskinen, Suvi (2005) Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt. *Acta Universitatis Tamperensis* 431. Tampere: Tampere University Press.
- Kimmel, Michael (1994) Masculinity as homophobia: Fear, shame, and silence in the construction of gender identity. Teoksessa Harry Brod & Michael Kaufman (toim.) *Theorizing Masculinities*. Thousand Oaks: Sage, 119–141
- Kortteinen, Matti (1982) Lähiö: tutkimus elämäntapojen muutoksesta. Helsinki: Otava. <https://doi.org/10.31885/9789515150073>
- Kortteinen, Matti (1992) Kunnian kenttä: suomalainen palkkatyö kulttuurisena muotona. Helsinki: Hanki ja jää.
- Kuronen, Marjo (2004) Valtaistumista vai voimavaraistumista – Feministisiä näkökulmia empowermentiin sosiaalityön käsitteenä ja käytäntönä. Teoksessa Marjo Kuronen, Riitta Granfelt, Leo Nyqvist & Päivi Petrelius (toim.) Sukupuoli ja sosiaalityö. Jyväskylä: PS-kustannus, 277–296.
- Nieminen, Jiri (2010) Kriittinen miestutkimus ja nomadinen feminismi. *Naistutkimus – Genusforskning* 23 (1), 33–43.
- O'Neill, Rachel (2014) Whither critical masculinity studies? Notes on inclusive masculinity theory, postfeminism, and sexual politics. *Men and Masculinities*. 17 (1), 1–21. <https://doi.org/10.1177/1097184X14553056>
- Pietilä, Ilkka & Ojala, Hanna & Tiilikainen, Elisa & Seppänen, Marjaana (2019) Horisontaalinen homososiaalisuus eläkeikäisten miesten yhteisössä. *Sukupuolentutkimus – Genusforskning* 32 (1), 21–33.
- Rostila, Ilmari (2001) Tavoitelähtöinen sosiaalityö. Voimavarakeskeisen ongelmanratkaisun perusteet. Jyväskylä: Sophi.
- Rissanen, Päivi (2021) Asiakasosallisuus aikuissosiaalityön asikassuhteessa. Teoksessa Aila-Leena Matthes, Anu-Riina Svenlin & Kati Turtiainen (toim.) Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Helsinki: Gaudeamus, 137–148.
- Salo, Arttu (2021) Naama ruttuun muualla, kotona kohtuudella. Isien alkoholinkäytön moraalikoodisto ja isille sallitut alkoholin käytön tavat. Tampereen yliopiston väitöskirjat 380. Tampere: Tampereen yliopisto.

- Saresma, Tuija (2021) Manosfäärin maskulismi. Nettikeskustelujen performatiivisuutta analysoimassa. Teoksessa Timo Aho, Jiri Nieminen & Arttu Salo (toim.) *Miestutkimuksen metodologiaa*. Tampere: Vastapaino, 189–210.
- Satka, Mirja (1995) Making social citizenship. Conceptual practices from The Finnish poor law to professional social work. Jyväskylä: Sophi. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2397.1996.tb00143.x>
- Siisiäinen, Martti (2003) Yksi käsite, kaksi lähestymistapaa: Putnamin ja Bourdieun sosiaalinen pääoma. *Sociologia* 50 (3), 204–218.
- Simonen, Jenni (2012) Miehet ja alkoholi. Ikä, koulutustausta ja juomisen maskuliinisuus. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (4), 386–402.
- Skeggs, Beverly (2014) *Elävä luokka*. Tampere: Vastapaino. (Alkuteos: *Class, Self, Culture*, 2004. Käännös Lauri Lahikainen & Mikko Jakonen). <https://doi.org/10.4324/9781315016177>
- Tuominen, Tuula (2021) Arjen toimijuus sosiaalityön nuorilla miesasiakkailla. Teoksessa Aila-Leena Matthies, Anu-Riina Svenlin & Kati Turtiainen (toim.) *Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus*. Helsinki: Gaudeamus, 101–117.
- Vilkuna, Kustaa H. (2015) *Juomareiden valtakunta 1500–1850*. Suomalainen känni ja kulttuuri. Helsinki: Teos.
- Vähämäki, Jussi (2003) *Kuhnurien kerho*. Helsinki: Tutkijaliitto.

ENGLISH SUMMARY

Jiri Nieminen: Masculine capital for good and bad as well as research on social work

The article figures out the idea of masculine capital as an extension of Bourdieu's theory of social capital and asks what it could have to give for social work and its research. Methodologically, it interprets previous studies, four dissertations and one other study, on social work dealing with men's and masculinity, from 2003–2021, from the mentioned perspective. The article suggests that the concept of masculine capital could be divided into exclusive and inclusive masculine capital, the former leading to a one-dimensional perception of masculinity, the latter creating a perspective on empowerment and affirming the autonomy of social work clients in order to preventing practices that causes problems for immediate circle, society and especially for man itself.